

Vaikuttava tietokirjallisuus – mitä se on?

Tietokirjoja kirjoittaessa tulee usein mietittyä, mikä tekee kirjasta kiinnostavan ja hyödyllisen. Kuka sitä tarvitsee ja miksi? Mitä erityistä juuri minä voin kirjoittamalla tarjota? Entä miten kirjan käytettävyyttä ja sovellettavuutta voi parantaa?

Kaiken kirjoittamisen lähtökohtana on vastaanottaja. Riippumatta siitä, onko työn alla oppikirja, ammattikirja tai vaikka yrityskirja, sen perustana ovat lukijat sekä heidän tarpeensa ja unelmansa. Samalla kun arvioidaan jonkin teoksen tarpeellisuutta, pohdinnat tulee suhteuttaa siihen alaan tai tarpeeseen, johon se on tuotettu. Tietokirjan tarpeellisuutta arvioitaessa tulee miettiä, mitä uutta ja hyödyllistä se tuo siihen kirjallisuuden ja tietämyksen alaan, jota se käsittelee. Entä mitä erityistä kirja voi tarjota alasta kiinnostuneille lukijoille?

Kirjoittamisen päämääränä tulisi olla vaikuttaminen. Tietokirjan pitäisi pystyä joko luomaan uutta näkemystä tai kokoamaan olemassa olevaa tietoa sellaisella hyödyllisellä tavalla, joka onnistuu vaikuttamaan jonkin alan tai yhteisön tietoperustaan, keskusteluun ja kehittymiseen. Tämä vaikuttavuus voi perustua esimerkiksi uuteen tutkimustietoon, aiemman tietämyksen jäsentämiseen tai kokemukselliseen käytännön näkemykseen. Näitä tyyppejä, (1) tutkimuksellista, (2) kokoavaa ja (3) kokemuksellista kirjallisuutta, voidaan ajatella kolmena tietokirjallisuuden lajina, joiden perustat ja tavoitteet luovina tuotoksina eroavat toisistaan. Minkälaiset ominaispiirteet niitä sitten määrittävät?

Ensinnäkin, tieteellisessä tutkimuksessa pyritään järjestelmällisillä menetelmillä tuottamaan uutta tietoa. Näkemykset pyritään tällöin perustamaan olemassa olevan tietämyksen ja teorian pohjalle. Tämänkaltainen tieto perustuu usein uusiin empiirisiin tutkimuksiin, joissa tarkastellaan ilmiöitä, joista tarvitaan uutta perusteltua tietoa. Uutta tietoa voidaan luoda myös erilaisten käsitteellisten tai metateoreettisten tutkimusten avulla, jolloin aiempaa tutkimustietoa analysoidaan

ja jäsennetään uudennlaisiksi synteeseiksi ja näkemyksiksi.

Tieteellisen tutkimuksen julkaisemisen mahdollisuudet ovat rajatut – niin kirjojen muodossa kuin muutenkin. Esimerkiksi tieteellisen tutkimusartikkelin valmistelua ohjaavat voimakkaasti tutkimusalan konventioiden, sääntöjen ja tekstilajien asettamat rajoitteet. Monilla tutkimusaloilla julkaistaan ainoastaan sellaisia artikkeleja, jotka noudattavat tarkasti lehden artikkelikonseptia sekä tutkimusalan reseptinkaltaisia sääntöjä ja tiukkoja periaatteita. Tutkimustietoa arvioitaessa pohditaankin, ovatko tuotokset uusia, hyödyllisiä ja vaikuttavia juuri näiden tieteellisten kriteerien kautta.

Nämä periaatteet rajaavat tieteellisestä tutkimuksesta kirjoittavan luovaa liikkumavaraa merkittävästi. Yleisemmin harmillista on, että ne kaventavat myös tutkimustiedon yleistä kiinnostavuutta ja mahdollisuutta vaikuttaa tieteenalan ulkopuolisiin asioihin. Siksi monien tutkijoiden mahdollisuudet vaikuttaa julkaisulla esimerkiksi yhteiskunnan tai työelämän kehittämiseen jäävät usein vähäisiksi.

Toiseksi, erityisesti oppikirjoiksi tarkoitetuissa tietokirjoissa kerrotaan usein, minkälaisia löydöksiä aihealueen tutkijat ovat tehneet ja mitä mieltä he ovat tutkimastaan ilmiöstä olleet. Tämänlaisten kirjojen tärkeimpänä tavoitteena on koostaa ja jäsentää olemassa olevaa tietoa ja levittää sitä sellaisenaan edelleen uusille lukijoille – helposti saavutettavassa ja hyödyllisessä muodossa.

Parhaimmillaan oppikirjoissa onnistutaan luomaan uudennlaisia kokonaisesityksiä ja rakentamaan olemassa olevan tietämyksen päälle tuoretta näkemyksellisyyttä, joka sellaisenaan edistää alaa ja sen ymmärrystä. Toisaalta osassa kirjoja ei pyritä erityisesti jalostamaan aikaisempia ajatelmia tai tuomaan esille uutta omaa näkemystä tai näkökulmaa. Sellaisilla teoksilla saattaa olla arvoa oppimateriaalina, mutta varsinaista omaperäistä luovaa panosta alalle ne eivät yleensä pysty tuomaan. Heikoimmillaan ne jäävät pinnallisiksi ja kierrätäväiksi referaateiksi.

Myös ammattikäyttöön tarkoitettut yrityskirjat perustuvat usein siihen, että niissä kerrotaan helposti sovellettavassa muodossa, mitä alan vaikuttajat ovat jostakin asiasta aiemmin esittäneet. Täl-

laiset esitykset voivat tuoda virikkeitä työelämän arkeen. Kuitenkin, jos kirjan halutaan tuovan uutta antia ja omaperäistä panosta jollekin alalle, se ei voi perustua muiden sanomisten esittelemiseen. Vaikuttava kirja pystyy tuottamaan jotakin uutta ja omaperäistä, osallistumaan keskusteluihin omilla sisällöillä ja äänenpainoilla.

Kolmanneksi, myös eri ammatti- tai toimialojen ammattilaiset voivat tuottaa uutta ja hyödyllistä tietoa kirjan muodossa. Tällöin kirjan vahvin sisällöllinen anti perustuu asiantuntijan käytännön kokemuksiin ja niiden kautta kertyneeseen näkemyksellisyyteen. Heillä voi olla senkaltaista kokemuseräistä sanottavaa, joka kiinnostaa alan toimijoita ja josta he voivat oppia ja hyötyä työssään. Samalla heillä on usein mahdollisuus esittää asiansa kiehtovasti ja tarinallisesti, kokemusten ja kertomusten kautta. Tällaisissa teoksissa on usein henkilökohtaisuutta ja sellaista kosketuspintaa, johon voi tarttua laajempikin yleisö.

Koska suomenkielisen tietokirjan lukijakunta on parhaimmillaankin melko pieni, tietokirjan tulisi pystyä vetoamaan eri yleisöihin ja moniin tarpeisiin. Vaikuttavimmissa tietokirjoissa yhdistyvät luovilla tavoilla nämä erilaiset tietokirjallisuuden tavoitteet: uuden tiedon luominen, olemassa olevan näkemyksen jäsentäminen ja käytännöllisistä kokemuksista oppiminen. Näistä ainesosista voi luoda kiinnostavaa ja hyödyllistä tietokirjallisuutta, jolla on laajaa vaikuttavuutta.

NANDO MALMELIN

Kirjoittaja on Professor of Practice Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulussa, viestinnän dosentti Helsingin yliopistossa ja hallituksen jäsen Tampereen teknillisessä yliopistossa.